

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Chudoba a bytová nouze

Seminář Aktuální výzvy III - Chudoba
Martin Šmoldas

Olomouc, 4.5.2018

Prezentace / akce se koná v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“,
č. CZ.03.2.63/0.0./0.0/15_030/0000605.

Agentura
pro sociální začleňování

www.socialni-zaclenovani.cz

Agentura pro sociální začleňování

- Agentura (zkratka ASZ) vznikla v roce 2008 z pověření Ministerstva pro lidská práva
- Odbor Úřadu vlády pověřený řešením problémů spojených se sociálním vyloučením a sociálně vyloučenými lokalitami
- Původně k názvu patřil ještě přídomek „V romských lokalitách“.
- Náplň práce se však částečně posunula a netýká se nyní pouze sociálně vyloučených lokalit ani romských lokalit
- V současné době spadá „administrativně pod Úřad vlády ČR avšak „politicky“ je řízena Ministerstvem spravedlnosti

Agentura pro sociální začleňování

- V současné době spolupracuje ASZ se 47 obcemi nebo svazky obcí.
- Další obce s Agenturou spolupracovaly v minulosti a s dalšími se počítá do budoucna
- V širším okolí například: Moravský Beroun, Bruntál, Vítkov, Budišov nad Budišovkou, Krnov, Vsetín, Brno atd.

Způsob práce agentury

- Vznik tzv. *Lokálního partnerství*
- Pro každou obec je přiřazen *lokální konzultant*
- Pracovní skupiny definují problém a navrhnou řešení
- Konzultace s odborníky ASZ. Přenos dobrých praxí a hledání možností financování
- Vznik *Strategického plánu SPSZ*

Způsob práce agentury – role výzkumníka

- Sběr dat a informací pro co možná nejpřesnější práci pracovních skupin *Lokálního partnerství*
- Komplexní popis situace sociálního vyloučení v obci a sociálně vyloučených lokalit
- Částečně i snaha o popis situace očima sociálně vyloučených a jeho srovnání s perspektivou systémových aktérů a statistickými údaji
- Sepsání Situační analýzy, která shrnuje uvedené poznatky a je výchozím dokumentem pro analytickou část SPSZ
- Vzhledem k poptávce obcí a rozsahu problém jsem se postupně více zaměřil na problematiku bydlení

Bytová nouze

- Pokud jedinec či rodina nemůže sehnat cenově dostupné a kvalitní bydlení srovnatelné s místním standardem kvůli své sociální situaci a místním podmínkám
- Trh s byty je málo rozvinutý a nabídka dostupného bydlení je nízká
- Ceny nájemného jsou často vysoké a bydlení je tak pro sociálně slabé nedostupné

Bytová nouze v číslech

- Celkové odhady z roku 2011
 - Zhruba 200 000 lidí ohrožených ztrátou bydlení
 - Tyto odhady jsou vzhledem k dnešní situaci zřejmě podhodnocené
 - Nejviditelnějším projevem bytové nouze je bezdomovectví a sociálně vyloučené lokality
 - 27 000 zjevných či skrytých bezdomovců
 - Dle zprávy MPSV „Gabalovy mapy“ v roce 2015 606 sociálně vyloučených lokalit, kde žilo asi 115 000 lidí

Bariéry pro vstup do standardního bydlení

- Matky (otcové) samoživitelky
- Senioři s nízkými příjmy (samostatně žijící) bez vlastního bydlení
- Zdravotně handicapovaní, invalidní důchodci, kteří se potýkají s dalšími sociálními problémy
- Romové
- Osoby po výkonu trestu
- Osoby opouštějící dětské domovy a další zařízení (Domy na půli cesty)
- Jednotlivci nebo rodiny s nízkými příjmy ze zaměstnání
- Osoby s (nediagnostikovaným) duševním onemocněním
- Lidé žijící na „špatných adresách“
- Lidé s exekucemi

Kauce

- Jednorázová částka ve výši 3 x nájemného + provize RK
- Neexistující finanční rezervy chudých lidí
- Pokud mají exekuce, nemohou si na kauci ani půjčit (standardní cestou)
- Sociální systém nemá nástroj, který by sociálně slabým pomohl kauce zaplatit

Stigma

- Majitelé bytů mají předsudky (nebo špatné zkušenosti) vůči některým cílovým skupinám, hlavně vůči Romům
- Lidé bydlící na špatných adresách (ubytovny, SVL) se kromě izolace potýkají i se ztíženým přístupem k dalšímu bydlení

Nedostatek nájemních bytů obecně

- Ve většině malých a středně velkých obcí je celkový nedostatek volných obecních i soukromých nájemních bytů
- Obce svůj bytový fond většinou rozprodaly
- Pokud se byty uvolňují, pak část nabídky jde přes uzavřené komunikační kanály nebo přes sítě známých, které sociálně slabí nesdílejí
- I z těchto důvodů, končí lidé na ubytovnách a v azylových domech

Výsadní postavení a přemrštěné požadavky pronajímatelů

- Vysoká poptávka po bytech vyhání ceny nájemného nahoru
- Zároveň si pronajímatelé mohou nájemníky vybírat a mají přehnané požadavky „za hranou“

Špatný technický stav

- Kvůli vysoké poptávce sociálně slabých skupin nemusí majitelé do bytů a domů příliš investovat a stejně je obsadí. Lidé však ve zchátralých bytech často nevydrží příliš dlouho (zima, zdravotní rizika, vysoké úhrady za energie)
- Majitelé nezajišťují nutné opravy a chudí lidé si je nemohou dovolit zaplatit

Nízké příjmy a nemožnost čerpání dávek

- Část rodin má sice „oficiálně“ relativně vysoké příjmy ze zaměstnání a nedosáhne na příspěvek na bydlení. Přitom kvůli exekučním srážkám jsou vlastně velmi nízké a nezvládají platit nájem
- Kvůli nezapsání trvalého pobytu nemohou lidé čerpat příspěvek na bydlení ani nemohou v obci žádat o městský byt

Nízké příjmy a nemožnost čerpání dávek

- Snižování výše vyplácených příspěvků a doplatků na bydlení spolu s vyplácením základní dávky ve stravenkách snižuje finanční dostupnost bydlení
- Vyřazení z evidence ÚP vede k výpadku příjmů a často k bezdomovectví
- Problém mají chudí obyvatelé na venkově kvůli dojížděce do škol, do zaměstnání nebo k lékaři. To je finančně (a časově) náročné a pak nezvládají platit nájemné (+ vysoké úhrady za energie)

Ztráta kompetencí k samostatnému bydlení

- Část lidí, kteří stráví příliš mnoho času v nestandardním bydlení jen obtížně hledá cestu zpět. Zvláště, když se na ně sousedé dívají „skrz“ prsty a snaží se je vypudit
- Důsledky: konflikty se sousedy, konflikty s pronajímateli, neplacení nájemného atp.
- Raději zůstávají ve vyloučených lokalitách, ubytovnách nebo se tam vrací („bezpečné prostředí“)

Některé plošné důsledky bytové nouze

- Rozmáhání různých podob nestandardního bydlení (protože standardní bydlení není dostupné)
- Přeplněné domácnosti
- Sociálně vyloučené lokality
- Sociální propad některých částí měst

Sociálně vyloučené lokality (SVL)

- Místa koncentrace obyvatel s kumulovanými sociálními problémy
- Viditelný projev důsledků bytové nouze
- Snižují ceny nemovitostí v okolí, které někdy „požírají“
- Velmi medializované téma – posiluje negativní obraz a stereotypy

Časté typy SVL a původ jejich vzniku

Koncentrace (posledních) městských bytů

- Důsledek privatizace městských bytů
- Koncentrace lidí co si byt nemohli odkoupit spolu s neplatiči
- Někdy snaha o vytěsnění „nepřizpůsobivých“ z center měst

Časté typy SVL a původ jejich vzniku

Holobyty

- Obce byly dle předchozího OZ (509/1991) povinny zajistit vystěhovaným nájemníkům bytovou náhradu
- Od druhé poloviny 90. let se uchytilo minimalistické řešení tzv. holobytů pro neplatiče z městských bytů
- S bydlením se pojilo jasné stigma a výstraha pro další neplatiče
- Nejkriklavější případy zanikly, ostatní se proměnily ve standardní byty

Časté typy SVL a původ jejich vzniku

Ubytovny a další nebytové prostory

- Původně nevyužité objekty pro pracovníky při upadajících závodech se začaly orientovat na jinou, dostupnou klientelu
- Po roce 2007 se začíná rozjíždět obchod s chudobou, protože výše doplatků na bydlení neměla oficiální limit
- Majitelé pořizují objekty často výhradně za tímto účelem (například i Hotely)
- **V některých ubytovnách jsou naprosto katastrofální podmínky a bydlení je krajně nejisté**
- Postupné snižování výše vyplácených dávek, častější kontroly úřadů a OOP dávek vedl k útlumu

Časté typy SVL a původ jejich vzniku

- **Soukromé bytové a rodinné domy**

- Majitelé zdědí nebo koupí dům, který vzhledem k místu nebo technickému stavu nemohou pronajmout žádné jiné cílové skupině
- Od nemovitost se často nestarají, neprovádí základní údržbu a přitom vyžadují nepřiměřeně vysoké nájemné. Nemusejí do objektu investovat a přitom mají vysokou návratnost
- Objekt se však někdy nachází v takové lokalitě, že by byl pravděpodobně jinak prázdný
- Navíc vzhledem k typu nájemníků majitelé často nevyžadují kauci
- Podmínky jsou často podobné jako na ubytovnách

Proměny forem SVL

- V posledních letech dochází k zániku větších lokalit a nevzniká mnoho nových ubytoven. Obyvatelé SVL migrují na venkov nebo do oblastí, kde jsou levnější nemovitosti
- Vystěhovaní obyvatelé městských bytů se často do místa vracejí, protože zde mají rodinu i kořeny

Proměny forem SVL

- Obyvatelé SVL se také přesouvají do jednotlivých bytů v městské zástavbě, kde jejich majitelé buď nebydlí nebo je přímo kupují za tímto účelem (část získaly při špatně řízené privatizaci). **Problémy SVBJ – chátrání objektů.**
- Začínající sociální propad a změna struktury obyvatel celých městských částí jsou příčinou i důsledkem tohoto jevu

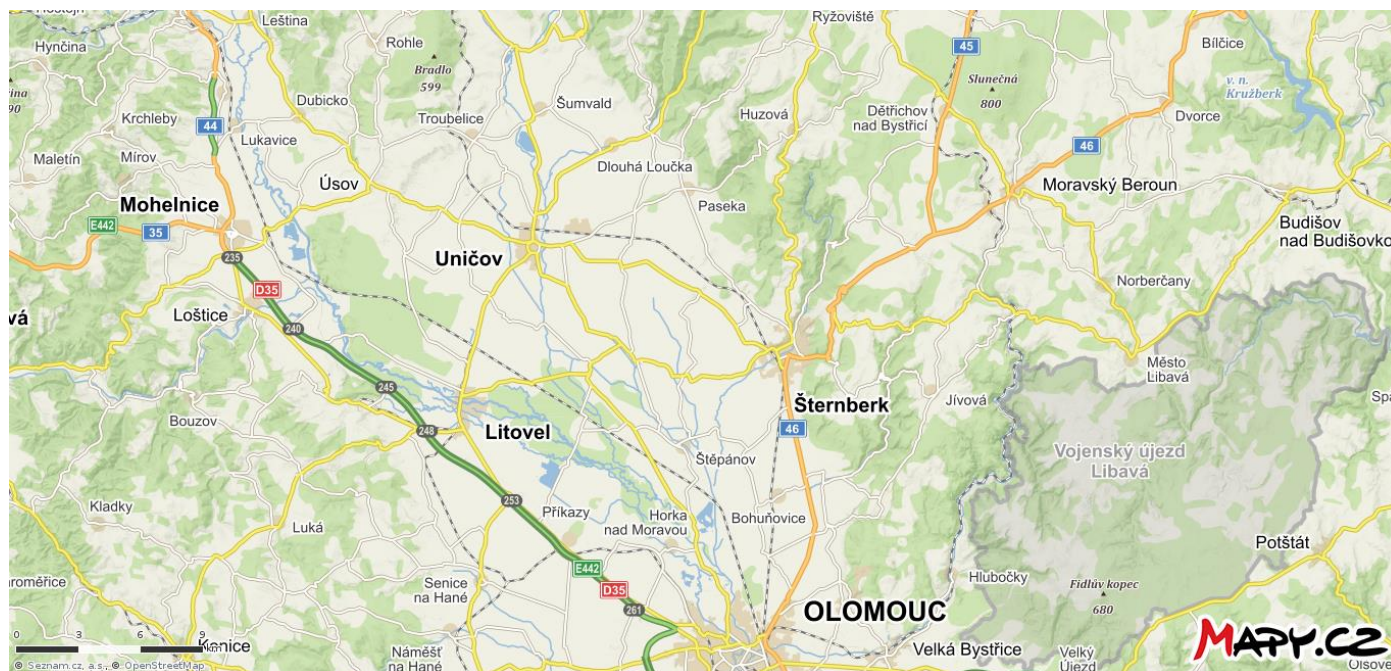

Uzavřené migrační trasy

- Azylová turistika
- Migrace mezi ubytovnami
- Migrace mezi lokalitami s levnějšími nemovitostmi a nižšími nájmy
- Sociálně vyloučení si mezi sebou předávají informace o možnostech bydlení
- Neukotvenost a nejistota

Uzavřené migrační trasy

Rozšíření některých nestandardních forem bydlení

- Problém se stárnoucími nebo těžce nemocnými bezdomovci nebo stárnoucími narkomany a alkoholiky
 - Na domovy důchodců finančně nedosáhnou kvůli nízkým důchodům a exekucím (ani tam nejsou chtěni)
 - Krizová či sociální lůžka v nemocnicích
 - Dlouhodobý pobyt v LDN i se sociálních důvodů
 - Opakovaný pobyt na azylových domech, které však nejsou na zdravotní péči připraveny
 - V extrémních případech vznikají ubytovny i pro tuto skupinu

Rozšíření některých nestandardních forem bydlení

Rozšíření některých nestandardních forem bydlení

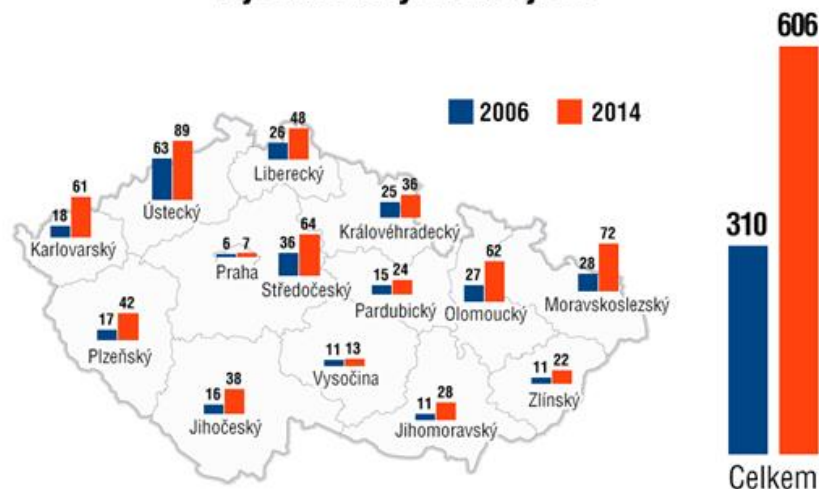
- Osamělí senioři s nízkými důchody (a exekucemi)
 - Ubytovny pro seniory, kteří se z finančních či kapacitních důvodů nedostanou do DD nebo bytů DPS
- Mládež opouštějící Dětské domovy a domy na půli cesty
- Lidé se opakovaně vrací do výkonu trestu i kvůli bytové nouzi

Problematicnost pojmu *Sociálně vyloučená lokalita*

- Mezi lety 2006 – 2015 narost dle mapování MPSV počet SVL z 330 na 606

Zvýšení počtu společensky vyloučených lokalit
v jednotlivých krajích

zdroj: GAC spol. sr. o.

Problematicčnost pojmu *Sociálně vyloučená lokalita*

- Je to způsobeno hlavně rozptylem obyvatel lokalit do menších celků
- Pojem nezohledňuje velikost lokality, míru vyloučení v regionálním kontextu, původ vzniku, ani místní specifika
- Jako analytický pojem nefunkční. Nepřesné a s nánosem mediálního balastu a různých lidových interpretací
- Téma pro politické přetahování
- Velmi medializované téma – posiluje negativní obraz a stereotypy (tomu odpovídají i názvy)

Problematická pojmu *Sociálně vytlučená lokalita*

Děkuji za pozornost!

smoldas.martin@vlada.cz